

תוכן עניינים

1.....	מבוא
3.....	פרק א: ממשל ארה"ב בשנים 1948-1967
3.....	ממשל טרומן בשנים 1945-1953
7.....	ממשל אייזנהאואר בשנים 1953-1961
8.....	משבר סואץ – מלחמת סיני 5.11.1956-29.10.1956
10.....	דוקטרינת אייזנהאואר
11.....	משבר ירדן - יולי 1958
13.....	ממשל קנדי בשנים 1961-1963
16.....	ממשל ג'ונסון בשנים 1963-1969
18.....	פרק ב': מלחמת ששת הימים- מדיניות ארה"ב כלפי ישראל רגע לפני ובזמן המלחמה
24.....	8.6.1967 – המתקפה על 'ליברטי'
24.....	10.6.1967 – הרתעה של הצי השישי
25.....	פרק ג: מדיניות החוץ של ארה"ב כלפי ישראל לאחר מלחמת ששת הימים
28.....	עמדת קהיליית המודיעין
31.....	סיכום
35.....	ביבליוגרפיה
38.....	נספחים

ניתן לומר כי היחסים האמריקנים-ישראליים מעוצבים על ידי שילוב של גורמים: היסטוריים, מוסריים, אתניים, אסטרטגיים, פוליטיים ומוסדיים. כמו כן הם מונעים על ידי הכרה בכך שהתפקיד האמריקני בתהליך השלום במזרח התיכון מחייב יחסים קרובים עם ארה"ב ולא מדיניות של "יד חזקה", למרות שמדיניות כזו עלולה במבט ראשון להיראות כמגלמת היגיון מסוים.

התפקיד האמריקני נובע מכמה גורמים: כוחה הצבאי והכלכלי הייחודי של ארה"ב, סיוע חוץ לישראל ולמצרים, חוסר הרצון או חוסר היכולת של כוחות אחרים או גופים בינלאומיים לפעול, ופחות מוערך באופן נרחב אך חשוב מכל - היחסים המיוחדים בין ארה"ב וישראל. השחקנים הערבים מבינים שאין לאף מדינה אחרת קשר אינטימי ואמין עם ישראל. חשיבות רבה כאן הוא התפקיד של ארה"ב כערבה לביטחונה של ישראל. למרות שהישראלים נלחמו באומץ וגם בתגובה ללקחים המרים של ההיסטוריה לא היו מוכן להפקיד את ההגנה שלהם וההישרדות בידי אחרים, אנשי צבא אמריקניים מעולם לא היו מחויבים להגנתה של ישראל, התפיסה הערבית הייתה שארה"ב לא תאפשר לתבוסה הצבאית של ישראל.

ביוני 1967 פרצה מלחמת ששת הימים, אשר היוותה נקודת ציון בעלת חשיבות במדינת ישראל. ניצחונה של מדינת ישראל את שלושת מדינות ערב הגובלות עימה: מצרים, ירדן וסוריה, הותירה חותם נוכח יכולות הלחימה הצבאית, המבצעית ויכולת התמרון מול שלוש מדינות בו זמנית בשלוש חזיתות שונות.

הספרות האקדמאית, עשירה במחקרים אודות מלחמת ששת הימים שנסקרה בכמה היבטים: צבאיים, מדיניים ובינלאומיים, ע"י חוקרים ישראלים ומהעולם. הרעיון לבחון את מלחמת ששת הימים, נולד מתוך סקרנות ללמוד ולהבין את ההיבט הבינלאומי ביחסי מדיניות החוץ של ארה"ב כלפי ישראל בעקבות המלחמה. בעבודה זו אסקור את יחסי מדיניות החוץ של ארה"ב כלפי ישראל בשנים: 1948-1967, ואנסה לבחון:

האם חל שינוי בעמדת מדיניות ארה"ב כלפי ישראל בעקבות מלחמת ששת הימים?

עבודה זאת תיבחן על ידי שלושה אספקטים: האחד, מדיניות החוץ של ארה"ב במזרח התיכון בשנים 1948-1976, בחלק זה אבחן את הפן המדיני של הנשיאים לאורך התקופה. אסקור זאת באופן כללי על מנת להבין את הרקע. חלק זה יהווה מעין פרוזדור מקשר שכן לאורך שנים אלה, מדיניות החוץ של ארה"ב השתנתה יחד עם כל נשיא חדש שנבחר, ואוגרת בתוכה מידע רב. באספקט השני, אבדוק את מדיניות החוץ של ארה"ב במזרח התיכון טרם היציאה ותוך כדי המלחמה, כאן אבקש להראות שינוי המייצג את תחילת מעורבותה במזרח התיכון, שהושפעה בעיקרה מהשפעות חיצוניות ופנימיות הקשורות בהבנת הרקע והתנהגויות של שחקנים נוספים באזור, כאשר הרקע למתיחות עם בבריה"מ. סקירה זו תהווה מעין ההתבוננות כללית כדי לבדוק האם חלו שינויים בעקבות המלחמה? אסקור מידע אודות ראיית המצב מהעיניים בווינגטון ואנסה לברר היכן מקומה של ישראל בין מדינות המזרח.

האספקט השלישי, כאן אבחן את מדיניות החוץ של ארה"ב-ישראל בחודשים לאחר המלחמה ואבקש להוכיח שניצחונה של ישראל את שלושת מדינות ערב, היווה קרש קפיצה עצום לטובת ישראל במדיניות החוץ של ארה"ב כלפי ישראל.

מחד, אסקור בקצרה את המצב ששרר במישורים הללו לפני המלחמה, ובהרחבה את המצב שנוצר תוך כדי מלחמה ולאחריה. ומאידך, אין בכוונתי להביא את השלכות אלו, שאבדוק בעבודתי, בפרספקטיבה רחבה ובמבט לאחור. שכן, השלכות המלחמה ב-1967 בשלושת ההיבטים הללו ובהיבטים אחרים, באו לידי-ביטוי עוד שנים רבות קודם למלחמה ולאחריה. דוגמאות לכך הן: מלחמת ההתשה, מלחמת יום הכיפורים, הסכם השלום, האינתיפאדות הפלשתיניות, שהרי שטחים שכבשה ישראל במלחמה זו, מוחזקים על-ידיה עד היום הזה.

העבודה תיבחן את שאלת המחקר באמצעות ניתוח ספרות מחקרית.

פרק א: ממשל ארה"ב בשנים 1948-1967

בפרק זה אסקור בקצרה אירועים מרכזיים שאירעו במזרח התיכון והתייחסו למדיניות של הממשלים בארה"ב. בפרק זה יוצג השינוי המגמתי כלפי ישראל שחל בעקבות ההתפתחויות הגלובליות והאזוריות.

המדיניות האמריקנית כלפי העימות הישראלי-ערבי הייתה מאז ומתמיד כרוכה בשלוש רמות של קבלת החלטות: הרמה הגלובלית, האזורית ואזור העימות הספציפי. בעוד ששלוש רמות אלה קשורות, היחסים ביניהן משתנים כל הזמן. לכל ממשל אמריקני תהיה תמיד מטרה גלובלית. לעיתים המטרות האלה מתקשרות באופן ישיר למזרח התיכון כגון יוזמת ממשל אייזנהאואר לכריתת ברית בגדד¹. לעיתים המזרח התיכון הוא היקפי ביחס למדיניות העיקרית של הממשל כמו במקרה של מדיניות הבלימה של טרומן או דוקטרינת שלושת האופציות של קנדי. תמיד יהיו מטרות אזוריות כמו קידום של אחדות ערבית פרו-אמריקנית או הניסיון לבנות את איראן כמגן במפרץ הפרסי. האחרונה היא תכניות ספציפיות לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי כמו לדוגמא, תכנית ג'ונסטון של אייזנהאואר ותכנית ג'ונסון של קנדי (Spiegel, 1986).

אולם דבר אחד לא מוטל בספק - בכל ממשל, האינטרס הגלובלי הוא תמיד מעל לכל. מטרות אזוריות יכולות לעיתים להתנגש עם מטרות הקשורות בסכסוך הישראלי-ערבי, יחד עם זאת, הן המדיניות האזורית והן המדיניות כלפי הסכסוך הישראלי-ערבי לא יתנגשו באופן מודע עם היעדים הגלובליים. על מנת להבין את הממשל האמריקני, חשוב לזהות את היעדים הגלובליים שלו, לבדוק את הרמות ועוצמת הקונצנזוס ולנתח כיצד המזרח התיכון מתאים לשם. כל נשיא מתחיל עם סדר עדיפות ויעדים בכל הנוגע למדיניות חוץ ומרבית מהיועצים של הנשיאים חולקים את הדעה על פיה יש לשים לב לסכסוך הישראלי-ערבי עד לרמה שבה נראה כי הוא קריטי למטרות הגלובליות שלהם (Spiegel, 1986).

ממשל טרומן בשנים 1945-1953

ההבנה כיצד הנפט מניע את "המאה האמריקנית" מהווה אבן פינה להבנת המקורות, הדינמיקה, וההשלכות של הדומיננטיות הגלובלית של ארה"ב. כמצרך חיוני הן לתפקוד הכוח הצבאי והן לתפקודה של החברה המודרנית, הנפט הניע את הכוח והשגשוג האמריקניים במאה העשרים. ארה"ב הייתה יצרן הנפט המוביל בעולם במשך שלושה הרבעים הראשונים של המאה העשרים, וחמשה מתוך שבעת תאגידי הנפט הגדולים ששלטו בתעשיית הנפט הבינלאומית משנת 1920 עד 1970 היו חברות אמריקניות. שליטתה של ארה"ב על הנפט חיזקה את העוצמה הצבאית והכלכלית שלה ואפשרה לה ולבעלות בריתה לנצח את שתי מלחמות העולם והמלחמה הקרה (Painter, 2012).

ממשלת ארה"ב עבדה בשיתוף פעולה הדוק עם תעשיית הנפט כדי לקבל ולשמור על שליטה של עתודות נפט בחו"ל, ושיקפה סימביוזה של האינטרסים של ביטחון לאומי והאינטרסים של חברות הנפט. שמירה על גישה לנפט הפכה לעדיפות מרכזית של מדיניות החוץ האמריקנית ועירבה את

¹ אמנת שיתוף הפעולה ההדדי עירק-טורקיה שנוצרה בשנת 1955 ונקראה, **ברית בגדד**, נתפסת כיום כתוצאה ישירה של יוזמה מצד שר החוץ האמריקני, דאלס. יוזמה זו ננקטה בעקבות סיור היסטורי שערך ב-11 ערי בירה במזרח התיכון במאי 1953, דבר שבאופן כללי ניתן לראות כבחישה אמריקנית בפוליטיקה של המזרח התיכון. המטרה של האמריקנים הייתה ליצור מחסום אזורי נגד חדירה סובייטית אפשרית (Sanjian, 1997).